

تحلیل جامعه‌شناختی الگوی سبک زندگی اسلامی - ایرانی شهروندان گرگان

اعظم احمدی^۱، محمدحسن شربتیان^۲

Email: Azam.ahmadi360@gmail.com

Email: sharbatiyani@pnu.ac.ir

چکیده

سبک زندگی اسلامی سبکی است که الگوهای مطرح در آن از ترجیحات دینی یا مبتنی بر مبانی دینی پدید آمده است. به لحاظ عینی ما می‌توانیم درون هر نوع فرهنگ مبتنی بر مذهب و مکتبی (اعم از شیعه، سنی، مسیحی، بودایی و ...) این الگوها را دنبال کنیم و این بحث یکی از حوزه‌های مطالعاتی فعال در مورد سبک زندگی در مجامع علمی است. هدف اصلی این پژوهش، تحلیل و تاثیر عوامل جامعه‌شناختی بر شاخص‌های سبک زندگی اسلامی - ایرانی شهروندان گرگانی است. چارچوب نظری تحقیق بر اساس تلفیق آراء جامعه‌شناختی بورديو و منابع اسلامی تدوین شده است، این پژوهش یک مطالعه توصیفی - پیمایشی است، نمونه‌گیری به روش خوشه‌ای بوده جامعه آماری شهروندان 15 تا 64 سال شهر گرگان می‌باشد که با فرمول کوکران تعداد 400 نمونه به دست آمد. فرض بر این است عوامل مانند سن، تحصیلات، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، مصرف رسانه و دینداری با سبک زندگی اسلامی رابطه دارد. با تدوین پرسشنامه محقق ساخته و توزیع آن در میان جامعه آماری مورد نظر و تجزیه و تحلیل آن‌ها با استفاده از آزمون تحلیل رگرسیون چندمتغیره، در نهایت نتایج به دست آمده نشان می‌دهد تمام متغیرها با متغیر سبک زندگی اسلامی رابطه مستقیم و معناداری دارند. و در این بین متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی و پس از آن مصرف رسانه بیشترین تأثیر را بر روی سبک زندگی اسلامی گذاشته است. بر این اساس می‌توان تدابیر و راهبردهایی را در جهت تقویت الگوهای اسلامی - ایرانی سبک زندگی در میان شهروندان ترویج و ترغیب نمود.

واژه‌های کلیدی: سبک زندگی اسلامی، مصرف رسانه، دینداری، شهروندان، گرگان.

^۱. نویسنده مسئول: دانش آموخته ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور

^۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی و عضو هیأت علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور و عضو بسیج اساتید پیام نور

1- مقدمه و طرح مساله

دیرگاهی است که صور نوین هویت اجتماعی به رغم گذشته که بر پایه های تولید استوار بود، مبتنی بر مصرف گشته است و از این رو مفهوم طبقه رفته رفته جای خود را به سبک زندگی بخشیده است که همانا روش الگومند مصرف، درک و ارزش گذاری محصولات فرهنگ مادی است و بدین ترتیب مفهوم سبک زندگی به مثابه رقیب و بدیلی نیرومند برای مفهوم طبقه اجتماعی رخ نموده است (خادمیان، 1387: 10).

امروزه در بحث ها و تحلیل های جامعه شناختی، فعالیت ها و شیوه های مصرف، سرچشمه های جدیدی را در ساختار هویتی افراد اجتماع ایجاد کرده است. این امر نتیجه تغییر آهنگ زندگی و فراغت در انسان مدرن است. مفهوم گسترده سبک زندگی، که امروزه نه فقط، در حوزه مباحث جامعه شناسان و روان شناسان به کار می رود بلکه اکثر افراد در طبقات مختلف اجتماعی، از واژه سبک زندگی در داوری های زیباشناختی و علایق ذوقی خود سود می برند. به گونه ای که سبک زندگی در جوامع امروز تعیین کننده ترین عامل فرهنگی محسوب می شود. اسلام محور اصلی فرهنگ، باورها، عقاید، ذائقه ها و سلاقی را در اموری بیان کرده که ارتباط با خدا دارد. در واقع یک اصل کلی دین اسلام این است که باید استقلال و هویت خود را حفظ کرد. فرهنگ اصیل ایرانی اگر در برابر هجومه تبلیغات سبک های متعدد غربی قرار بگیرد، مبانی و اصول فرهنگی آن درهم ریخته و فرهنگ نامناسب نظام های سلطه جایگزین آن خواهد شد.

فرهنگ آکسفورد سبک زندگی را «راه های گوناگون زندگی فرد یا گروه» می داند. (Oxford Dictionary 1990) اما در معنای اصطلاحی، شیوه زندگی یا سبک زیستن است که منعکس کننده گرایش ها و ارزش های یک فرد یا یک گروه است، عادات، نگرش ها، سلیقه ها، معیارهای اخلاقی، سطح اقتصادی و ... که با هم، طرز زندگی کردن فرد یا گروهی را می سازد (Random House Dictionary, 1987). با این تعاریف این پرسش پیش می آید که ترکیب سبک زندگی «اسلامی-ایرانی» یعنی چه؟ آیا این یک اصطلاح توصیفی (عینی و انضمامی) است یا تجویزی (ذهنی و آرمانی)؟ به عبارتی آیا ما با واقعیتی در زندگی روزمره مان روبه رو هستیم که می شود آن را سبک زندگی اسلامی-ایرانی نامید؟ این ترکیب هم می تواند توصیفی باشد و هم تجویزی. هم در تاریخ و فرهنگ این مرز و بوم و هم در زندگی روزمره ی مردمان امروز می توان به الگوهای متعدد رفتاری اشاره کرد که برآمده از ترجیحات اسلامی و ایرانی است. همچنین می توان از میان آموزه های دینی، الگوهایی رفتاری را تجویز کرد که مردم را با توجه خصائص تاریخی و جغرافیایی شان بهتر از هر مرجحی به سعادت برساند. پس این الگوی اسلامی-ایرانی از یک سو تجویز است و رو به سعادت و معنویت انسان دارد و از سوی دیگر با واقعیات زندگی انسان ایرانی و محیط او پیوند و تناسب دارد.

دنیای مدرن با وجود اینکه انسان را از بند سنت و ارهانده، اما تنگنانهایی را نیز برای فرد ایجاد کرده است. انسان‌ها برای اینکه تعریفی از هویت خود در بین هم‌نوعان داشته باشند، به پدیده‌هایی چون مد، سبک و شیوه‌هایی از زندگی پناه می‌برند تا آن‌ها را متمایز از دیگران نشان دهد، کما این که آنتونی گیدنز در تعریف مفهومی از سبک زندگی می‌نویسد: «سبک زندگی را می‌توان مجموعه‌ای کم و بیش جامع از عملکردها تعبیر کرد که فرد آن‌ها را به کار می‌گیرد. این عملکردها نه فقط نیازهای جاری او را برمی‌آورد، بلکه روایت خاصی را هم که وی برای هویت شخصی خویش بر می‌گزیند، در برابر دیگران مجسم می‌سازد. سبک زندگی مجموعه‌ای نسبتاً منسجم از همه رفتارها و فعالیت‌های یک فرد معین در جریان زندگی روزمره است. (گیدنز، 1385: 120) این تلقی و تحلیل بیشتر به ارزش‌ها و انتخاب‌های ارادی و شخصی نزدیک می‌شود. هرچند که در همین جا نیز سخن از جامعه‌پذیری و القانات ارزشی و فرهنگی محیط بر نگرش‌ها و اعتقادات افراد است. با این وجود افراد تمایلات متفاوتی دارند و اگر این تمایلات برگرفته از شهوات و هوای نفس است، اسلام کلاً این تمایلات را نهی نمی‌کند، بلکه آموزه‌ها و دستورهای را ارائه می‌کند که تدریجاً به این سلیقه و سبک و دلیل ترجیح‌گذاری، رنگ و بوی الهی می‌دهد. تفاوت در انتخاب و تفاوت در سلیقه را می‌پذیرد. اسلام نمی‌گوید همه رنگ سبز یا آبی و قرمز را دوست داشته باشند. واقعیت این است که هر کسی بنا بر نوعی که به دنیا آمده و تربیت شده است، یک رنگی را دوست دارد و اسلام هم نفی‌اش نمی‌کند. یعنی حدی از سلیقه، حدی از تفاوت انسان‌ها در اسلام پذیرفته شده است. اما سفارش می‌کند انسان ترجیحش را در مسیر و محدوده‌ی الهی قرار بدهد.

منظور از «سبک زندگی» فرهنگ نیست، بلکه بخشی از فرهنگ هر جامعه می‌باشد. «کاربردهای سبک زندگی اغلب آن را به همان گویی و کلی‌گویی کشانده و از آن برای همه چیز و هیچ چیز استفاده شده است به گونه‌ای که گاهی به اشتباه، آن را معادل فرهنگ و یا طبقه در نظر می‌گیرند» (مهدوی کنی، 200: 1387). فرهنگ جامعه ایران، تلفیقی از معیارهای اسلامی، ایرانی است. بنابراین سبک زندگی اسلامی، به بخشی از فرهنگ اطلاق می‌شود، که اعم از عقاید و نگرش‌ها است و همچنین به آن بخشی از ظاهر و رفتار ظاهری انسان بازمی‌گردد که قابل مدیریت است و خصوصاً به زیبایی، خوشایندی، منش و سلیقه نیز ارتباط دارد. بورديو، جامعه‌شناس فرانسوی نیز، در کتاب "تمایز" و مطالعات مربوط به اعمال و رویه‌های فرهنگی، نقدی اجتماعی درباره‌ی داوری سلیق ارائه می‌کند. او در این نقد، شرحی گویا از عملکرد فرهنگ و قدرت در جوامع امروزی ارائه می‌دهد.

تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی و در دوره طاغوت تلاش‌های دولتمردان در جهت ترویج فرهنگ و مولفه‌های غربی و غربی شدن شیوه و سبک زندگی ایرانیان بود. سبک زندگی غربی، ظاهر و پوسته جهان

متجدد و مدرن و اروپایی است. با پیروزی انقلاب اسلامی گرچه سناریوی غربی‌سازی متوقف شد اما، راه‌های دیگری از القاء سبک زندگی غربی صورت گرفت، تهاجم فرهنگی، تجمل‌گرایی، مصرف‌زدگی و فردگرایی برخی از مظاهر آن محسوب می‌شود. تجدد و مدرنیسم یک گفتمان فلسفی و تاریخی است که آغاز آن را باید در عصر رنسانس یعنی قرن‌های 15 و 16 سراغ گرفت. این گفتمان تاریخی سبب تحول در تمام ساخت‌های تفکر و زیستن بشر غربی گردید و تاکنون نیز این تحول هم در جغرافیای کشورهای غربی و هم در عالم شرق، ادامه دارد. ایرانیان همان‌طور که در برخی هویت و ارزش‌ها، دچار بحران شده‌اند، در سبک زندگی نیز در 100 ساله اخیر به ویژه از دوران روی کار آمدن رضاخان و تجدد آمرانه اش، دچار تشتت و تحول بسیار در نگرش‌ها و گرایش‌ها، آداب و رسوم، نظامات و سنن اجتماعی، باورها و حتی باورهای دینی خود گشته و سبک زندگی اسلامی ایرانی دچار تضادها و تناقض‌های بسیار شده است، به نحوی که از جامعه ما یک جامعه شبه مدرن ساخته است که نه می‌توان آن را سنتی و اسلامی نامید و نه می‌توان بر آن نام مدرن نهاد. زندگی در جامعه ایران، بر آمده از مواجهه و نزاع بین دو سبک زندگی غربی و اسلامی است. هدف اصلی این پژوهش رابطه عوامل جامعه‌شناختی با الگوهای سبک زندگی اسلامی - ایرانی چیست؟ و کدامیک از عوامل اجتماعی و فرهنگی در تعریف و چیرستی سبک زندگی در بین شهروندان مؤثر است؟ چه تدابیر عملی و راهکارهای کاربردی را می‌توان در گسترش سبک زندگی اسلامی - ایرانی در بین شهروندان جامعه ارتقاء داد.

2- اهداف تحقیق

هدف اصلی در این پژوهش مطالعه جامعه‌شناختی عوامل مؤثر در ساخت الگوهای رفتاری و کاربردی سبک زندگی مصرف‌اسلامی - ایرانی در بین شهروندان جامعه می‌باشد. برای رسیدن به این هدف، از شاخص‌های مصرف (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) سود برده ایم که شهروندان در زندگی روزمره، آن‌ها را به کار می‌برند. این متغیرها با بهره‌گیری از نظریه سبک زندگی بوردیو و همسازی این نظریه با منابع اسلامی ساخته شده، که با تغییراتی در گویه‌های آن فرهنگ ملی نیز در این شاخص‌سازی لحاظ گردیده است از دیگر اهداف این پژوهش می‌توان به سنجش رابطه دینداری شهروندان، مصرف رسانه در بین شهروندان، سن، تحصیلات و پایگاه اجتماعی - اقتصادی با سبک زندگی اسلامی - ایرانی اشاره کرد.

3- پیشینه پژوهشی

با توجه به گستردگی موضوع سبک زندگی تحقیقات قابل توجهی در این زمینه در کشورهای دیگر و اخیراً ایران انجام شده است، اما در بین این تحقیقات تحقیقی که به صورت جامعه‌شناختی به بررسی سبک زندگی اسلامی پرداخته شود، دیده نمی‌شود.

خواجه پور (1390) مقاله‌ای با عنوان عوامل تأثیرگذار بر سبک زندگی زنان و زوال امنیت اجتماعی آنها و راهکارهای اسلام، نوشتند. به نظر ایشان، یکی از مؤلفه‌های اساسی در زندگی اجتماعی که وجود آن در هر جامعه‌ای ضروری می‌باشد و بدون آن زندگی شیرین و سعادت‌مندانه برای افراد امکان‌پذیر نمی‌باشد مسأله امنیت می‌باشد هدف اصلی این مقاله. عوامل ایجادکننده ناامنی زنان را که ناشی از تغییر در سبک زندگی آن‌ها می‌باشد، بررسی می‌کند. در نهایت نتیجه می‌گیرد راهبردهای اسلام در زمینه ایجاد امنیت که به دو صورت پیشگیرانه و درمان‌گرایانه ارائه شده است می‌تواند کارگشا باشد. و همچنین سبک زندگی زنان خود می‌تواند عامل مؤثری در ایجاد امنیت و یا زوال آن باشد.

خواجه نوری، و همکاران (1390) تحقیقی با عنوان "سبک زندگی و مدیریت بدن" انجام داده‌اند. «نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در سطح تحلیل دومتغیره تمامی سبک‌های زندگی با مدیریت برظاهر و همچنین تغییر شکل اندام رابطه داشته‌اند، اما در تحلیل چندمتغیره مشاهده شد که سبک‌های مدرن ورزشی، موسیقی، فراغتی، مشارکت‌های جدید، مذهبی و در نهایت موسیقی سنتی روی هم توانسته‌اند مدیریت زنان بر ظاهرشان را با 45٪ تبیین کنند و متغیرهای سبک مشارکتی جدید، ورزشی، موسیقی جدید، موسیقی قدیمی و در نهایت فراغتی روی هم 30/3 درصد تغییرات مدیریت تغییرشکل اندام زنان را تبیین کنند» (خواجه نوری و همکاران، 1390: 21).

امیری مقدم، و همکار، (1390) مقاله‌ای را با عنوان "بررسی تاثیر سبک زندگی در وضعیت فرهنگ مصرف زنان 40-18 شهر کرمان با تاکید بر نقش خودکفایی اقتصادی" انجام دادند. با توجه به یافته‌های پژوهش موثرترین عوامل تشکیل‌دهنده سبک زندگی به ترتیب: سرمایه فرهنگی، سرمایه اقتصادی و سرمایه اجتماعی بودند. لذا «در اولویت قرار دادن سرمایه فرهنگی امری ضروری در آموزش و ترویج سبک زندگی مناسب و مصرف درست و در نهایت شکوفایی اقتصادی خواهد بود» (امیری مقدم و همکار، 1390). زنان در چارچوب خانواده، غالباً مسؤلیت خرید و چگونگی مصرف را برعهده دارند. بنابراین در حوزه مصرف با سبک‌های زندگی افراد مصرف‌کننده‌ای سر و کار داریم که هر یک از آنها بر طیف وسیعی از افراد جامعه تاثیر دارند و اگر با فرهنگ سازی، شیوه زندگی زنان را به سوی مصرف صحیح سوق دهیم، می‌توان بستری مناسب برای تحقق شکوفایی و خودکفایی اقتصادی فراهم آوریم.

حسن چاوشیان در سال 1381 موضوع رساله دکتری خود را "سبک زندگی و هویت اجتماعی - مصرف و انتخاب‌های ذوقی به عنوان شالوده تمایز در دوره اخیر" انتخاب کرد. نویسنده در این رساله، با تأکید بر مصرف و انتخاب‌های ذوقی به عنوان شالوده تمایز و یا تشابه اجتماعی به بررسی رابطه دو متغیر سبک زندگی و هویت اجتماعی پرداخته است. چاوشیان سبک زندگی را در چهار محور بررسی می‌کند: هنجارهای

مصرف (پوشاک اولویت هزینه ای)، روابط بین شخصی، مدیریت بدن، میزان مشارکت مردان در کارهای خانگی. وی عوامل مؤثر بر سبک زندگی را پایگاه اجتماعی اقتصادی، ذوق و سلیقه هنری، ایدئولوژی سنتی خانواده و حساسیت های دینی می‌داند. همچنین وی، حوزه مصرف و فعالیت های سبک زندگی در شکل دادن به هویت های شخصی و جمعی را جزء هویت اجتماعی مبتنی بر مصرف می‌داند.

لئوبی (1383) در تحقیقی در مورد سبک های زندگی جوانان در انگلستان نتیجه گرفت که «پیوند عمیقی میان زمینه طبقه اجتماعی و فرصت های زندگی (و بنابراین سبک زندگی) جوانان وجود دارد و رابطه همبستگی بین طبقه اجتماعی والدین پاسخ گو و مسیرهای شغلی - آموزشی از نظر آماری معنا دار است.» (میچل، 1985 به نقل از رضوی زاده، 1386). سنخ بندی سبک زندگی با هنجارهای فرهنگی جوامع نزدیکی عمیقی دارد، بطوری که در جوامع غربی، سبک زندگی انتخابی و هنجاری، برپایه اومانیزم و لذت خواهی افراطی بنا شده است. این نوع از سبک زندگی با معیارهای فرهنگی اسلامی جامعه ایران تعارض دارد.

بورديو (1984) در کار تحقیقی خود که در میان اقشار بالایی جامعه فرانسه انجام داد، نشان می‌دهد که «گروه های خاص اجتماعی با الگوی مصرفی در همه ی زمینه ها از جمله در نوع تغذیه، ورزش، مصرف کالاهای فرهنگی و حتی مبلمان منزل سعی در مجزائ نمودن خویش از دیگران و ارائه سبک متمایز خود دارند». بورديو در تحقیقات خود، توجه زیادی به مصرف و بویژه مصرف فرهنگی داشت و مصرف فرهنگی را به عنوان استراتژی اصلی سبک زندگی معرفی می‌کند.

4- مبانی نظری

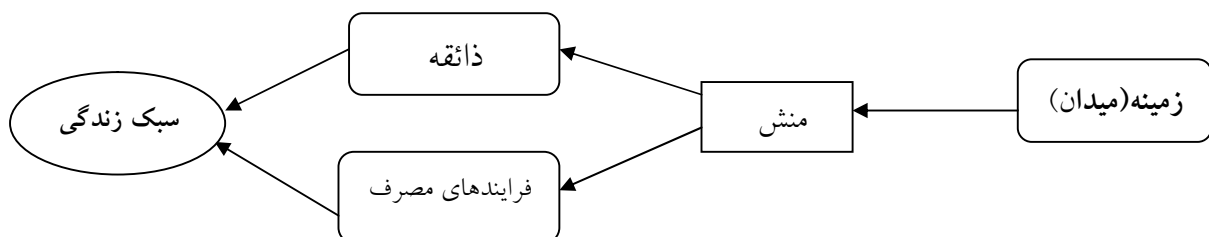
بررسی منابع مربوط به سبک زندگی نشان می‌دهد که این مفهوم یکی از مطرح ترین مفاهیم در علوم انسانی معاصر است. سبک زندگی اسلامی همواره مورد توجه دین مبین اسلام، پیامبر اکرم (ص) و ائمه هدی (ع) بوده و همواره مردم را به داشتن یک زندگی سالم و روشمند دعوت کرده اند، علما و بزرگان و اولیاء الهی نیز در طول تاریخ همواره تمام تلاششان برای ارائه یک الگو و سبک زندگی اسلامی بوده، چه در جنبه شخصی آن که خود همواره سعی داشته اند یک زندگی مبتنی بر آموزه های دینی داشته باشند و چه در جنبه های اجتماعی که سعی می‌کردند مردم را به این سمت سوق بدهند. در این قسمت ابتدا به مبانی نظری سبک زندگی و سپس سبک زندگی اسلامی پرداخته می‌شود.

اینکه دقیقاً از چه هنگام واژه سبک زندگی در ادبیات گوناگون راه یافته است، روشن نیست، اما نخستین تعریف این عبارت به سال های دهه ی 1920 باز می‌گردد؛ زمانی که ماکس وبر جامعه شناس و اندکی پس از وی آلفرد آدلر روان شناس، این عبارت را بر ساخته و معرفی نمودند. پس از این دو، مفهوم سبک زندگی از سوی ویلیام لیزر در بازار پژوهی و توزیع کالا به کار رفت، و از آن پس به مرور زمان تعدیل و اصلاح گردید (خادمیان، 16:1387). به نظر وبر، سبک زندگی مفهومی است که تعیین کننده های اجتماعی دارد، وی

در مقابل مارکس که به مسئله تولید و شرایط اقتصادی در تعریف سبک زندگی تأکید داشت به تعیین کننده های اجتماعی و مصرف تأکید داشته است. به نظر وبر در سبک زندگی به جای تولید و مالکیت ابزار تولید و کالاها، مصرف کالاها سبک زندگی افراد و طبقه افراد را نشان می دهد. به نظر او، انتخاب بزرگ ترین عامل در عملیاتی کردن سبک زندگی افراد است و انتخاب افراد تحت تأثیر شانس های زندگی است و شانس های زندگی بیش تر تحت تأثیر شرایط اجتماعی و ساخت های اجتماعی است (علیزاده اقدم، 1388: 293).

تورستین وبلن معتقد بود که پایگاه فرد در پهنه فنی و اقتصادی، بینش و عادات فکری اش را تعیین می کند. به همین سان عادات و رسوم و شیوه های عملکرد و اندیشیدن، در چهارچوب اجتماع هایی رشد می کند که انسان ها در نبرد برای فراچنگ آوردن معاش شان از طبیعت به درون آن ها کشیده می شوند (کوزر، 1388: 358).

پیر بوردیو تنها جامعه شناسی است که در میان صاحب نظران جدید، بنیان نظری محکمی برای تحلیل پدیده مصرف پدید آورده است. بوردیو در کتاب تمایز و مطالعات مربوط به اعمال و رویه های فرهنگی، نقدی اجتماعی درباره ی داوری سلایق ارائه می کند. «او در این نقد، شرحی گویا از عملکرد فرهنگ و قدرت در جوامع امروزی و تصویر مدل واره ای از کاربرد مفاهیم سه گانه ملکه، سرمایه و میدان ارائه می دهد.» (استونز، 1390: 338). بوردیو در تمایز، سلیقه را به طور مفصل تعریف می کند. او معتقد است «سلیقه یعنی گرایش و توانایی تصرف (مادی و نمادین) مقوله ی معینی از اژه ها یا اعمال طبقه بندی شده و طبقه بندی کننده، که ضابطه ی زاینده ی سبک زندگی است، مجموعه ای متحد از ترجیحات تمایزبخش که قصد ابرازگری واحدی را در منطبق خاص هر خرده فضای نمادینی مانند مبلمان، پوشاک، زبان یا حرکات و سکانات بدنی به نمایش می گذارد» (بوردیو، 1391: 243). وی با نشان دادن این که سبک های زندگی محصول منش ها و خود منش ها نیز تابعی از انواع تجربه ها و از جمله تجربه آموزش رسمی هستند، و بیان این نکته که الگوهای مصرف اصلی ترین بروز سبک های زندگی اند، ارتباط میان آموزش رسمی در ساختار سرمایه داری و بازتولید آن را تحلیل کرد. عمده ترین میراث اندیشه بوردیو برای جامعه شناسی مصرف و تحلیل سبک های زندگی، تحلیل ترکیب انواع سرمایه برای تبیین الگوهای مصرف و مبنای طبقاتی قرایح و مصرف فرهنگی است. به علت نبود نظریه ای مطرح در سبک زندگی اسلامی از چارچوب نظری از آراء بودیو در خصوص سبک زندگی که در جامعه فرانسه ارائه داده بود، بهره بردیم و این چارچوب را با متغیرهای اسلامی و ایرانی همسو کردیم.

1-4- رویکرد اسلامی سبک زندگی

از آنجا که جامعیت دین اسلام، بُعدهای اعتقادی، اخلاقی و عملی زندگی انسان را به یکدیگر پیوند می‌زند و ایمان و عمل را در کنار یکدیگر می‌طلبد^۱، آموزه‌های این آیین به گونه‌ای ارائه شده است که همواره به جلوه‌های بیرونی و عینی اعتقاد و ایمان قلبی توجه و چگونگی آن را تبیین می‌کند. «قرآن کریم، این مهم‌ترین منبع آموزه‌های اسلامی، سرشار از الگوهایی است که شیوه زیست مؤمنانه و مورد نظر اسلام را معرفی می‌کند. در پرتو آیات نورانی قرآن، شیوه زیستن پیامبر گرامی اسلام که در قالب رفتار آن حضرت در تاریخ ثبت گردیده، اسوه و نمونه عالی زندگی است که به تمام مسلمانان معرفی شده است. همچنین سخنان و حکایت‌های فراوانی از اهل بیت (ع) در اختیار جامعه مسلمان قرار دارد که با الهام از آموزه‌های نورانی قرآن کریم، نمونه‌های عینی‌تر و ملموس‌تری از شیوه‌ها و الگوهای زندگی مبتنی بر آموزه‌های دینی را بیان می‌کند. از این رو، اندیشمندان مسلمان در طول سده‌های گذشته و با اثرپذیری ژرف از این گنجینه‌های ارزشمند، آثاری نگاشته‌اند و در آن، دیدگاه‌های استنباطی و اجتهادی خود را درباره الگوهای زندگی متناسب با آموزه‌های اسلامی بیان کرده‌اند» (فاضل قانع، 1392: 20). بدین ترتیب، برای تعریف سبک زندگی اسلامی به معرفی منابع اسلامی که شامل قرآن کریم، سیره پیامبرگرامی اسلام، جوامع روایی و حدیثی می‌پردازیم.

1-1-4- قرآن کریم

مسلمانان که در پرتو آموزه‌های اسلام، قرآن کریم را هادی و راهنمای انسان^۲، درمان دردهای بشر^۳، کامل‌کننده دین^۴، چراغ راه^۵، بهار دل‌ها و سودمندترین بیان^۶ می‌دانستند، برای پاسداری از آن و نیز برداشت درست از آیات آن، اهمیت ویژه‌ای قائل بودند. بر اساس توصیه و تأکید قرآن به تدبّر در آیات^۷ و نیز به دلیل مسائلی همچون بلندای فصاحت و بلاغت قرآن، سبک ویژه قرآن در ارائه معارف، تبیین اصول و کلیات، محتوای

^۱ مروری بر آیات قرآن کریم نشان می‌دهد در موارد متعدد، ایمان و عمل صالح در کنار یکدیگر بیان شده و به صورت مجموعه‌ای مورد توجه قرار گرفته است. از جمله در آیه 82 سوره بقره آمده است: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ» و کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده‌اند، آنان اهل بهشتند و در آن جاودان خواهند ماند.» همچنین در آیه 29 سوره رعد می‌خوانیم: «الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ» کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده‌اند، خوشا به حالشان، و خوش سرانجامی دارند.»

^۲ نهج البلاغه، ترجمه: سید جعفر شهیدی، خطبه 167، ص 174.

^۳ همان، خطبه 158، ص 159.

^۴ همان، خطبه 183، ص 194.

^۵ همان، خطبه 198، ص 234.

^۶ همان، خطبه 110، ص 107.

^۷ «كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ» [این] کتابی خجسته است که آن را به‌سوی تو فرو فرستادیم، تا در آیات آن تدبّر کنند و تا خردمندان متذکر شوند.» (ص: 29)

فراطبیعی قرآن و تفاوت‌های فکری مردم و مراتب حقایق قرآن، مسلمانان از ضرورت فهم روش مند و مضبوط کلام خدا آگاه شدند (سعیدی روشن، 1377: 225-228). این مسئله که اهتمام ویژه مسلمانان را در پی داشت، به تدریج زمینه‌ساز شکل‌گیری دانشی گردید که در اصطلاح، «دانش تفسیر قرآن» نامیده می‌شود. پس از پیامبر گرامی اسلام که به تصریح آیات قرآن، وظیفه تبیین آیات را بر عهده داشته است¹، امام علی (ع) برترین و نخستین مفسر قرآن در تاریخ اسلام است که قرآن ناطق بود و گواهی صادق بر عظمت قرآن صامت: ذلک القرآن فاستنطقوه و لکن ینطق و لکن اُخبرکم عنه؛ از قرآن بخواهید تا سخن بگوید و هرگز سخن نگوید، اما من شما را از آن خبر می‌دهم².

پس از آنکه مباحث تفسیری بر اساس مشرب‌های گوناگون کلامی گسترش یافت، به تدریج، دانشمندان مسلمان به تألیف و تدوین تفسیر قرآن پرداختند. مفسران مسلمان در طول تاریخ، با توسعه دانش تفسیر، صدها تفسیر عظیم و عمیق را پدید آورده و به جامعه بشری تقدیم کرده‌اند. (رضایی اصفهانی، 1387: 29-30).

2-1-4 سیره پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله

سیره در لغت به معنای شیوه رفتار انسان و در فرهنگ مسلمانان، به معنای مجموعه اخبار و روایاتی است که به احوال زندگی پیامبر گرامی اسلام پرداخته است (صفایی، 1389: 480). سیره در زبان عربی از ماده «سیر» گرفته شده است. «سیر» به معنای حرکت و رفتن است و «سیره» بر حالت و نوع راه رفتن و سبک رفتار دلالت می‌کند (فیروزآبادی، 1415ق). پس هرگاه سخن از سیره و رفتار پیامبر گرامی اسلام مطرح می‌شود، منظور، آشنایی با سبک رفتاری ایشان است. مثلاً روش تبلیغی پیامبر در ترویج آموزه‌های دینی، شیوه رهبری سیاسی و مدیریت اجتماعی آن حضرت، چگونگی قضاوت میان مردم، روش ایشان در گذران زندگی شخصی و شیوه تعامل او با همسران و فرزندان خود یا شیوه معاشرت آن حضرت با یاران و رفتار با دشمنان، از جمله مواردی است که می‌توان با مطالعه سیره پیامبر اسلام به آنها دست یافت.

قرآن کریم با صراحت کامل، الگوگیری از سبک زندگی پیامبر اسلام را این گونه بیان داشته است: لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَ ذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا. (احزاب: 21) به یقین، برای شما در [اقتدا به] رسول خدا، سرمشقی نیکوست برای آن کس که به خدا و روز بازپسین امید دارد و خدا را فراوان یاد می‌کند. «بدین ترتیب، می‌توان گفت اسلام و آموزه‌های پیشرفته آن برای هدایت انسان‌ها به سوی کمال مطلوب، از یکسو در قالب کلمات و آیات نورانی قرآن ظهور یافته و از سوی دیگر، در قالب رفتار

¹ «... و أنزلنا إليك الذكر لتبين للناس ما نزل إليهم ولعلهم يتفكرون؛ و آگاه‌کننده (= قرآن) را به سوی تو فرستادیم تا آنچه را به سوی مردم فرود آمده، برای آنان روشن کنی؛ و تا شاید آنان تفکر کنند». (نحل: 44)

² نهج البلاغه، خطبه 158، ص 159.

پیامبر گرامی اسلام و پیشوایان معصوم جلوه‌گر شده است» (دلشادتهرانی، 1383: 26). روشن است که اگر انسان، «اسوه» و مقتدای خود را در عرصه زندگی به‌درستی برنگزیند، دچار انحراف یا سرگردانی خواهد شد. تأکید اسلام بر ضرورت معرفی الگوی رفتاری به دلیل آن است که بر اساس آموزه‌های اسلامی، این امکان برای انسان وجود دارد که در شرایط گوناگون اجتماعی و اقتصادی، منطق عملی ثابتی داشته باشد.

3-1-4- جوامع روایی و حدیثی

در کنار قرآن کریم که اصلی‌ترین منبع آموزه‌های اسلامی به شمار می‌رود، سخنان پیامبر گرامی اسلام و همچنین روایت‌هایی که از پیشوایان معصوم نقل شده، دومین منبع مهم برای استخراج و استنباط آموزه‌های مترقی اسلام شمرده می‌شود. این مجموعه سترگ و ارزشمند، در عرصه‌ها و حوزه‌های گوناگون کاربرد دارد. بدون شک، از بسیاری از روایت‌هایی که درباره احکام و تکالیف انسان مسلمان، یا جنبه‌های تربیتی و زندگی اجتماعی اوست، می‌توان برای استخراج الگوهای زندگی متناسب با حیات پاک و سبک زندگی مورد نظر اسلام بهره برد. از میان این مجموعه، آنچه به مقصود ما نزدیک‌تر است، احادیثی است که رویکرد اجتماعی آنها برجسته‌تر و پررنگ‌تر است. مقصود از احادیث اجتماعی، «احادیثی است که کل و یا جزئی از آن مربوط به موضوع اجتماع، زندگی جمعی، اجزای بخش‌ها، عوارض، حالات و تبعات آن از قبیل خانواده، معیشت، حکومت، جنگ و صلح، شهرنشینی و روستانشینی، اعتلا و انحطاط اصناف، طبقات و نابرابری‌های اجتماعی باشد» (تقی‌زاده داوری، 1388: 8).

از این مجموعه ارزشمند از روایات می‌توان در استخراج الگوهای مناسب برای سبک زندگی اسلامی، از مسائل کلانی مثل مصالح و مفاسد اجتماعی، تا موارد عینی‌تری همچون مسائل مربوط به خانواده، الگوی مصرف، شیوه‌ها و چارچوب گذران اوقات فراغت و حتی خوردن و آشامیدن بهره برد.

5- روش تحقیق

در این پژوهش از روش معمول در تحقیقات اجتماعی، یعنی روش پیمایش استفاده گردیده است. با توجه به موضوع تحقیق، واحد مشاهده و واحد تحلیل داده‌ها، فرد و سطح تحلیل خرد می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه شهروندان 15 تا 64 سال ساکن در شهر گرگان می‌باشد. برای برآورد حجم نمونه از فرمول عمومی کوکران استفاده گردید. بدین ترتیب، برطبق فرمول کوکران تعداد 400 نفر به عنوان حجم نمونه به دست آمد. با توجه به شرایط این پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده و ابزار مورد استفاده برای جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد. قبل از توزیع پرسشنامه در نمونه آماری، با استفاده از روش آلفای کرونباخ پایایی پرسشنامه به دست آمد که ضریب آن 0/83 به دست آمده و تایید شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های توصیفی و استنباطی (تحلیل رگرسیون) انجام شد.

6 - تعریف متغیرها

سبک زندگی: مفهوم سبک زندگی در علوم اجتماعی این است که سبک زندگی «الگوی کنش‌های مرجح است یا کنش‌های مرجحی که دارای الگو است.» پس بنا به این تعبیر، سبک زندگی دو ویژگی اصلی دارد: یکی داشتن الگو و سبک و دوم این که در این کنش‌ها نوعی ترجیح وجود دارد. به عبارتی مردم بسیاری از رفتارها را بر حسب اجبار یا عادت انجام می‌دهند، اما بخشی از رفتارهایشان از سر انتخاب و ترجیح است. این انتخاب‌ها به باورها و سلیقه‌های افراد برمی‌گردد و در نتیجه با هم تناسب و ربط دارد. یا حداقل هر دسته از رفتارهای ناشی از ترجیحات در حوزه‌ی خود با هم تناسب دارد و از این مناسبات می‌شود الگو یا الگوهایی استخراج کرد. این مناسبات یا الگومندی همان سبک زندگی است.

برای مفهوم سازی سبک زندگی از سنجه‌هایی مانند: مصرف کتاب، مصرف موسیقی و مصرف سینمایی و همچنین دارایی‌هایی از قبیل خانه، اتومبیل، لباس و فعالیت‌هایی از قبیل ورزش، تفریح و شیوه‌های اوقات فراغت و عادات غذایی استفاده می‌کنیم. و این ابعاد را بر مبنای سلیقه و ذائقه ایرانی و اسلامی مطابقت داده شد.

دینداری: قرآن مجید هم دین را تنها در شأن ذات اقدس الهی معرفی کرده است و با عبارات گوناگون بر آن تأکید می‌نماید. گاه با نسبت دادن دین به خداوند، گاه دین را به ملک و ملک خداوند را قلمرو نفوذ خود خوانده است. براین اساس می‌توان دین را به این صورت تعریف کرد: احساس اعتقاد به قوای لاهوتی و ماوراء طبیعی و رعایت یک سلسله قواعد اخلاقی در زمینه ارتباط با خود، سایر بندگان و خدا و انجام مناسک عبادی برای کسب تقرب به خالق و جلب رضایت و به منظور تعالی روح. و دینداری عبارتست از: میزان علاقه مندی و احترام پیروان یک دین به آن (سراج زاده، 1377: 105)

برای عملیاتی کردن متغیر دینداری، از پرسشنامه چند بعدی دینداری سراج زاده استفاده گردید که با تغییراتی مدل کلاک و استاک را بر اسلام منطبق کرده است. این پرسشنامه از 5 بعد برای سنجش دینداری افراد استفاده می‌کند: 1 - بعد اعتقادی 2 - بعد مناسکی 3 - بعد عاطفی 4 - بعد پیامدی 5 - بعد فکری

رسانه‌های گروهی: در این پژوهش منظور از استفاده رسانه‌های گروهی، میزان تأثیر و نفوذ وسایل ارتباط جمعی پس از استفاده این رسانه، بر انتخاب‌های زنان است. رسانه‌های گروهی شامل: رادیو، تلویزیون، مطبوعات، اینترنت و مجله و ماهواره و... است. این متغیر شامل 7 گویه است که میزان استفاده فرد از رسانه‌های مختلف (تلویزیون، ماهواره، اینترنت، مجله و روزنامه، سینما، رادیو ایرانی، رادیو خارجی) در یک طیف 5 قسمتی (کمتر از 1 ساعت، 1 تا 2 ساعت، 2 تا 4 ساعت، 4 تا 6 ساعت، بیش تر از 6 ساعت، استفاده نمی‌کنم) سوال می‌شود.

6 - یافته‌های تحقیق

فرضیه اول: بین متغیر سن و سبک زندگی اسلامی- ایرانی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره 1: خلاصه تحلیل آماری مربوط به فرضیه اول

شاخص	N تعداد نمونه	همبستگی پیرسون	سطح معناداری Sig. (2-tailed)
سن و سبک زندگی	400	**.297/.	0/000

جدول شماره 2: معنی داری آزمون

مجموع مربعات	درجه آزادی	F	سطح معنی داری
1.462	1	14.348	.000 ^a

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون و با توجه به آمار توصیفی، بین دو متغیر سن و سبک زندگی اسلامی، به میزان 29 درصد رابطه مستقیم وجود دارد. همچنین سطح معناداری به دست آمده کوچک تر از 0/05 به دست آمده است، بنابراین فرضیه صفر رد و فرضیه پژوهش تایید می شود. نتیجه می گیریم بین سن و سبک زندگی اسلامی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره 3: خلاصه تحلیل آماری مربوط به فرضیه اول

فرضیه	ضریب همبستگی (R) چندگانه	ضریب تعیین (R^2)	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای معیار تخمین
سن و سبک زندگی	.297 ^a	.088	.082	.31926

در جدول فوق مقدار ضریب همبستگی چندگانه که با علامت R نشان داده شده است برابر با $0/297^a$ می باشد. این ضریب شدت رابطه بین سن و سبک زندگی اسلامی- ایرانی را نشان می دهد که مقدار آن همواره بین صفر و یک در نوسان می باشد. هرچقدر این ضریب به یک نزدیک تر باشد نشان دهنده همبستگی قوی تر می باشد. همچنین ضریب تعیین بدست آمده که مقدار تغییرپذیری را نشان می دهد $R^2 = 0/088$ درصد تغییرات متغیر وابسته و متغیرهای مستقل را تبیین می کند. رابطه مستقیم و معناداری که بین متغیر سن و سبک زندگی اسلامی- ایرانی وجود دارد، نشان دهنده این است که با افزایش سن، میزان گرایش به سبک زندگی اسلامی نیز، افزایش می یابد. البته همانطور که جدول نشان می دهد، این همبستگی در سطح قوی نمی باشد.

فرضیه دوم: بین متغیر تحصیلات و سبک زندگی اسلامی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره 4: خلاصه تحلیل آماری مربوط به فرضیه دوم

شاخص	N تعداد نمونه	همبستگی پیرسون	سطح معناداری Sig. (2-tailed)
تحصیلات و سبک زندگی	152	**.501/.	000/0

جدول شماره 5: سطح معناداری آزمون

مجموع مربعات	درجه آزادی	F	سطح معنی داری	رگرسیون
4.149	1	49.521	.000 ^a	

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون و با توجه به آمار توصیفی، بین دو متغیر **تحصیلات و سبک زندگی اسلامی - ایرانی**، به میزان 29 درصد رابطه مستقیم وجود دارد. همچنین سطح معناداری به دست آمده کوچک تر از 0/05 به دست آمده است، بنابراین فرضیه صفر رد و فرضیه پژوهش تایید می شود. نتیجه می گیریم بین **تحصیلات و سبک زندگی اسلامی** رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره 3: خلاصه تحلیل آماری مربوط به فرضیه دوم

فرضیه	ضریب همبستگی (R) چندگانه	ضریب تعیین (R ²)	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای معیار تخمین
تحصیلات و سبک زندگی	.501 ^a	.251	.246	.28945

در جدول فوق مقدار ضریب همبستگی چندگانه که با علامت R نشان داده شده است برابر با $0/501^a$ می باشد. این ضریب شدت رابطه بین تحصیلات و سبک زندگی اسلامی - ایرانی را نشان می دهد. همچنین ضریب تعیین بدست آمده که مقدار تغییرپذیری را نشان می دهد $R^2 = 0/251$ درصد تغییرات متغیر وابسته و متغیرهای مستقل را تبیین می کند. با توجه به نتایج آزمون های بالا، و رابطه مستقیم و معناداری که بین متغیر تحصیلات و سبک زندگی اسلامی - ایرانی وجود دارد، می توان نشان داد که با افزایش سطح تحصیلات میزان گرایش به سبک زندگی اسلامی نیز، افزایش می یابد. و همانطور که جدول نشان می دهد، این همبستگی در سطح قوی نیز می باشد. فرضیه سوم: **بین متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی و سبک زندگی اسلامی** رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره 7: خلاصه تحلیل آماری مربوط به فرضیه سوم

شاخص	N تعداد نمونه	همبستگی پیرسون	سطح معناداری Sig. (2-tailed)
پایگاه اقتصادی - اجتماعی و سبک زندگی	152	**.756/.	000/0

جدول شماره 8: سطح معناداری آزمون

مجموع مربعات	درجه آزادی	F	سطح معنی داری	رگرسیون
9.453	1	197.204	.000 ^a	

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون و با توجه به آمار توصیفی، بین دو متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی و سبک زندگی اسلامی - ایرانی، به میزان 29 درصد رابطه مستقیم وجود دارد. همچنین سطح معناداری به دست آمده کوچک تر از 0/05 به دست آمده است، بنابراین فرضیه صفر رد و فرضیه پژوهش تأیید می شود. نتیجه می گیریم بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و سبک زندگی اسلامی - ایرانی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره 9: خلاصه تحلیل آماری مربوط به فرضیه سوم

فرضیه	ضریب همبستگی (R) چندگانه	ضریب تعیین (R ²)	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای معیار تخمین
پایگاه اقتصادی - اجتماعی و سبک زندگی	.756 ^a	.571	.568	.21894

در جدول فوق مقدار ضریب همبستگی چندگانه که با علامت R نشان داده شده است برابر با 0/756^a می باشد. این ضریب شدت رابطه بین متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی و سبک زندگی اسلامی - ایرانی را نشان می دهد. همچنین ضریب تعیین بدست آمده که مقدار تغییرپذیری را نشان می دهد $R^2 = 0/571$ درصد تغییرات متغیر وابسته و متغیرهای مستقل را تبیین می کند رابطه مستقیم و معناداری که بین متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی و سبک زندگی اسلامی - ایرانی وجود دارد، نشان دهنده این است که با افزایش سطح پایگاه اقتصادی - اجتماعی میزان گرایش به سبک زندگی اسلامی نیز، افزایش می یابد. و همانطور که جدول نشان می دهد، این همبستگی در سطح قوی نیز می باشد.

فرضیه چهارم: بین متغیر مصرف رسانه و سبک زندگی اسلامی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره 10: خلاصه تحلیل آماری مربوط به فرضیه چهارم

شاخص	N تعداد نمونه	همبستگی پیرسون	سطح معناداری Sig. (2-tailed)
مصرف رسانه و سبک زندگی	152	.688/**	000/0

جدول شماره 11: سطح معنی داری آزمون

مجموع مربعات	درجه آزادی	F	سطح معنی داری
7.824	1	132.729	.000 ^a

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون و با توجه به آمار توصیفی، بین دو متغیر مصرف رسانه و سبک زندگی اسلامی، به میزان 29 درصد رابطه مستقیم وجود دارد. همچنین سطح معناداری به دست آمده کوچک تر از 0/05 بدست آمده است، بنابراین فرضیه صفر رد و فرضیه پژوهش تأیید می شود. نتیجه می گیریم بین مصرف رسانه و سبک زندگی اسلامی - ایرانی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره 12: خلاصه تحلیل آماری مربوط به فرضیه چهارم

فرضیه	ضریب همبستگی (R) چندگانه	ضریب تعیین (R ²)	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای معیار تخمین
مصرف رسانه و سبک زندگی اسلامی	.688 ^a	.473	.469	.24279

در جدول فوق مقدار ضریب همبستگی چندگانه که با علامت R نشان داده شده است برابر با $0/688^a$ می باشد . این ضریب شدت رابطه بین متغیر مصرف رسانه و سبک زندگی اسلامی را نشان می همچنین ضریب تعیین بدست آمده که مقدار تغییرپذیری را نشان می دهد $R^2 = 0/473$ درصد تغییرات متغیر وابسته و متغیرهای مستقل را تبیین می کند. ابطه مستقیم و معناداری که بین متغیر مصرف رسانه و سبک زندگی اسلامی وجود دارد، نشان دهنده این است که با افزایش مصرف رسانه، میزان گرایش به سبک زندگی اسلامی نیز، افزایش می یابد. و همانطور که جدول نشان می دهد، این همبستگی در سطح قوی نیز می باشد.

فرضیه پنجم : بین متغیر دینداری و سبک زندگی اسلامی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره 13 : خلاصه تحلیل آماری مربوط به فرضیه پنجم

شاخص	N تعداد نمونه	همبستگی پیرسون	سطح معناداری Sig. (2-tailed)
دینداری و سبک زندگی اسلامی	152	**.477/.	000/0

جدول شماره 14 : سطح معناداری آزمون

مجموع مربعات	درجه آزادی	F	سطح معنی داری	رگرسیون
3.764	1	43.576	.000 ^a	

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون و با توجه به آمار توصیفی، بین دو متغیر دینداری و سبک زندگی اسلامی ، به میزان 29 درصد رابطه مستقیم وجود دارد . همچنین سطح معناداری به دست آمده کوچک تر از 0/05 به دست آمده است، بنابراین فرضیه صفر رد و فرضیه پژوهش تایید می شود . نتیجه می گیریم بین دینداری و سبک زندگی اسلامی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره 15 : خلاصه تحلیل آماری مربوط به فرضیه پنجم

فرضیه	ضریب همبستگی (R) چندگانه	ضریب تعیین (R ²)	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای معیار تخمین
دینداری و سبک زندگی اسلامی	.477 ^a	.227	.222	.29390

در جدول فوق مقدار ضریب همبستگی چندگانه که با علامت R نشان داده شده است برابر با $0/477^a$ می باشد . این ضریب شدت رابطه بین متغیر دینداری و سبک زندگی اسلامی را نشان می دهد. همچنین ضریب تعیین بدست آمده که مقدار تغییرپذیری را نشان می دهد $R^2 = 0/227$ درصد تغییرات متغیر وابسته و متغیرهای مستقل را تبیین می

کند. با توجه به نتایج آزمون‌های بالا، و رابطه مستقیم و معناداری که بین متغیر دینداری و سبک زندگی اسلامی وجود دارد، می‌توان نشان داد که با افزایش میزان دینداری، میزان گرایش به سبک زندگی اسلامی نیز، افزایش می‌یابد.

جدول شماره 7- ضرایب رگرسیون متغیرهای مستقل بر سبک زندگی اسلامی

متغیرهای مستقل	ضرایب معیارنشده		سطح معناداری
	B	خطای معیار	
سن	.175	.046	.000
تحصیلات	.234	.033	.000
پایگاه اقتصادی-اجتماعی	.621	.044	.000
مصرف رسانه	.442	.038	.000
دینداری	.367	.056	.000

در جدول فوق نتایج اصلی رگرسیون در آن آمده است ضریب بتا اهمیت نسبی متغیرها را بیان می‌کند و بزرگ بودن بتا اهمیت و نقش آن را در پیشگویی متغیر وابسته مشخص می‌کند. در مدل نهایی تعداد 5 متغیر باقی ماندند که عبارتند از: سن با بتای 297؛ تحصیلات با بتای 501؛ پایگاه اقتصادی - اجتماعی با بتای 756. مصرف رسانه با مقدار بتای 688؛ دینداری با مقدار بتای 477؛ می‌باشد. طبق این جدول نتیجه می‌گیریم، مهمترین عامل تأثیر گذار استفاده در پیش بینی متغیر سبک زندگی اسلامی - ایرانی، متغیر پایگاه اقتصادی-اجتماعی است که بیشترین میزان بتا را داشته است. و بعد از آن مصرف رسانه بیشترین تأثیر را بر روی متغیر وابسته سبک زندگی اسلامی گذاشته است.

7- بحث و نتیجه گیری

رهبر انقلاب در دهه اخیر، تأکید ویژه ای را بر لزوم توجه به سبک زندگی اسلامی - ایرانی داشته اند. ایشان در دیدار با جوانان می‌فرمایند: «رفتار اجتماعی و سبک زندگی، تابع تفسیر ما از زندگی است: هدف زندگی چیست؟ هر هدفی که ما برای زندگی معین کنیم، برای خودمان ترسیم کنیم، به طور طبیعی، متناسب با خود، یک سبک زندگی به ما پیشنهاد میشود. یک نقطه‌ی اصلی وجود دارد و آن، ایمان است. یک هدفی را باید ترسیم کنیم - هدف زندگی را - به آن ایمان پیدا کنیم. بدون ایمان، پیشرفت در این بخش‌ها امکان‌پذیر نیست؛ کار درست انجام نمی‌گیرد؛ بر اساس این ایمان، سبک زندگی انتخاب خواهد شد.» سبک زندگی وابسته به هدف زندگی است. یعنی هنگامی که هدف زندگی خود را دریافتیم باید با سبکی زندگی کنیم که به اهداف مورد نظر نزدیک شویم و لازمه رسیدن به سبک زندگی، ایمان داشتن به یک لنگرگاه اعتقادی است. حال باید دید این اهداف چه طور به دست می‌آیند و روش زندگی کردن چگونه پیدا میشود؟ در این مقاله سبک زندگی اسلامی - ایرانی مفهوم سازی شد و در رابطه با متغیرهای زمینه ای و اجتماعی قرار گرفت. که از این بین متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی بیشترین تأثیر را بر متغیر سبک زندگی مصرف اسلامی -

ایرانی گذاشته است. پایگاه و منزلت اجتماعی، شاخصی است که از جمع متغیرهای تحصیلات، درآمد و شغل به دست می‌آید. بورديو نیز در تحقیق اش به تأثیر خاستگاه اجتماعی در سبک زندگی تأکید داشته است. متغیر تأثیرگذار دیگر در سبک زندگی اسلامی، مصرف رسانه می باشد، رسانه‌ها و محصولات رسانه‌ای، از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شکل‌گیری سبک‌های نوین زندگی یا تغییر سبک‌های زندگی است؛ به ویژه آنکه رسانه در جهان امروز، مرزها را درنوردیده و به‌دور دست‌ترین و دست‌نیافتنی‌ترین نقاط زمین رخنه کرده است. در عصر انفجار اطلاعات، رسانه‌ها را می‌توان ابزار «جنگ نرم» و «پدافند غیرعامل» برشمرد. در شرایط کنونی بسیاری از کشورها با ابزار رسانه، هم در پی تثبیت فرهنگ خودی و واکنش به آن در برابر هجوم فرهنگی بیگانه هستند و هم از این ابزار برای معرفی فرهنگ خویش به دیگر جوامع بهره می‌برند. در جامعه ایرانی نیز رسانه‌ها به‌ویژه تلویزیون، خواسته یا ناخواسته در الگوسازی برای تک‌تک افراد جامعه نقش پررنگی دارند. رسانه‌ها هم بستری هستند برای تجلی آرزوها و هم آرزوهای جدیدی می‌آفرینند. بر این اساس یکسری از تدابیر و راهکارها در سطور ذیل برای ارتقاء الگوهای سبک زندگی مصرف اسلامی و ایرانی شهروندان بیان می‌کنیم.

8- تدابیر و راهکارها

ارتقاء دانش و معرفت شهروندان نسبت به شاخص‌های الگوی سبک زندگی اسلامی- ایرانی. شناخت الگوهای رفتاری و عملی سبک زندگی اسلامی و ایرانی به شهروندان بالاحص جوانان. اشاعه تبلیغات فرهنگی در خصوص الگوهای اسلامی- ایرانی سبک زندگی در میان شهروندان. تولید محصولات فرهنگی در راستای ترویج الگوهای سبک زندگی اسلامی- ایرانی. برپایی کارگاه‌های آموزشی شاخص‌های الگوی سبک زندگی اسلامی- ایرانی در محلات شهری. حمایت مادی و معنوی مدیریت شهری در حوزه پژوهش‌های با موضوعات شاخص‌های سبک زندگی اسلامی- ایرانی ساخت و طراحی‌المان‌ها و نمادهای شهری در راستای ترویج الگوی سبک زندگی ایرانی- اسلامی. آموزش و جهت‌دهی سلايق و علايق نوجوانان و جوانان به سمت استفاده از شاخص‌های الگوهای سبک زندگی اسلامی- ایرانی. پاسداشت میراث رفتاری و آیین‌های بومی و محلی اقوام ایرانی مرتبط با شاخص‌های الگوی سبک زندگی اسلامی- ایرانی. حمایت از تولیدات فضای مجازی در خصوص اشاعه فرهنگی سبک زندگی ایرانی- اسلامی. آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی به شهروندان نسبت به تغییر الگوی مصرف اقتصادی و فرهنگی در عرصه‌های مختلف زندگی.

9 - منابع

- استونز، راب (1381)، متفکران بزرگ جامعه‌شناسی، ترجمه: مهرداد میردامادی، تهران، نشر مرکز، چاپ دوم.
- بورديو، پیر (1391) تمایز؛ نقداً اجتماعی قضاوت‌های ذوقی، ترجمه: حسن چاوشیان، تهران: نشر ثالث، چاپ دوم.
- جعفریان، رسول (1382). تاریخ سیاسی اسلام: سیره رسول خدا، قم: دلیل ما.
- چاوشیان، حسن (1381). سبک زندگی و هویت اجتماعی-مصرف و انتخاب‌های ذوقی به عنوان شالوده تمایز در دوره اخیر، رساله دکتری دانشگاه تهران، تهران: دانشکده علوم اجتماعی.
- حمیدی، نفیسه و فرجی، مهدی (1387). سبک زندگی و پوشش زنان در تهران، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، شماره 1 (پیاپی 1)، صص 92-65
- خادمیان، طلیعه (1387). سبک زندگی و مصرف فرهنگی (مطالعه‌ای در حوزه جامعه‌شناسی فرهنگی و دیباچه‌ای بر سبک زندگی فرهنگی ایرانیان)، تهران: موسسه فرهنگی هنری جهان کتاب.
- خواجه نوری، بیژن؛ روحانی، علی؛ هاشمی، سمیه (1390). سبک زندگی و مدیریت بدن، نشریه زن و جامعه، سال دوم، شماره چهارم.
- دلشاد، مصطفی (1383). سیره نبوی: منطق علمی، تهران: دریا.
- رضوی زاده، نورالدین (1386). بررسی تاثیر مصرف رسانه‌ها بر سبک زندگی ساکنان تهران، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- سراج زاده، حسین (1381). دین و سلامت: آزمون اثردینداری بر سلامت در میان دانشجویان، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و چهارم، شماره 1 (پیاپی 49).
- سعیدی روشن، محمدباقر (1377). علوم قرآن، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمه الله.
- سفیری، خدیجه و ایمانیان، سارا (1388). جامعه‌شناسی جنسیت، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان، چاپ اول
- سیدرضی، نهج البلاغه (1370). ترجمه: سیدجعفر شهیدی، تهران: انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- صفایی، مهوش (1389). سیره و سیره‌نویسی، (دائرة المعارف تشیع)، جلد 9، تهران: نشر شهید سعید محبی.
- طباطبائی، سید محمدحسین (1397ق). المیزان فی تفسیر القرآن، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- علیزاده اقدم، محمدباقر (1388). تحلیل جامعه‌شناختی سبک غذایی شهروندان تبریزی، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره 44.
- فاضل قانع، حمید (1392). سبک زندگی بر اساس آموزه‌های اسلامی (با رویکرد رسانه‌ای)، قم: صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های اسلامی.
- فاضلی، محمد (1382)، مصرف و سبک زندگی، قم: انتشارات صبح صادق.
- فیروزآبادی، محمد بن یعقوب (1397ق) القاموس المحيط، بیروت، مؤسسه الرسالہ.

کوزر، لوئیس (1368). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.

گیدنز، آنتونی (1385). تجدد و تشخیص، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی، چاپ دوم.

لثوبی، هنری (1380). اوقات فراغت و سبک‌های زندگی جوانان، تهران: انتشارات سازمان ملی جوانان.

محمود تقی‌زاده داوری (1388). ارائه نظام‌واره‌ای احادیث اجتماعی، فصل‌نامه علمی - پژوهشی شیعه‌شناسی،

ش 25

Bourdieu, Pierre (1984): Distinction, Cambridge, Mass., Harvard university press

Oxford Dictionary, 1990

The Random House Dictionary of the English Language by Dictionary (1987, Hardcover, Unabridged) :

Dictionary (1987)